

ЗАПОЗИЧЕНА ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНА ЛЕКСИКА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Есенова Е.Й.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасні мови постійно взаємодіють з іншими мовами, збагачуючись тим новим та прогресивним, що відбувається у суспільному житті, науці та техніці. Питома вага запозиченої та інтернаціональної лексики кожної мови безперервно зростає внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію. При цьому ця лексика значно впливає на розвиток національних мов.

Дослідженню проблеми співвідношення запозиченої та інтернаціональної лексики у сучасному мовознавстві присвячена досить численна кількість наукових праць. Однак ця тема, на нашу думку, є невичерпною, оскільки прискорення соціального розвитку країн світу зумовлює зростання обсягу міжнародної інформації. У зв'язку з цим простежується значне збільшення кількості запозичених та інтернаціональних слів у національних мовах, які є своєрідними віхами в історії мови, що відображають значні історичні, соціальні, громадські, економічні та культурні події у житті різних народів.

Мова є основою взаєморозуміння між народами, і саме з цього випливає зацікавленість у вивченні історії засвоєння іншомовних слів у чужому мовному середовищі. Вивчення процесів запозичення та інтернаціоналізації тісно пов'язане із загальними науковими і практичними завданнями мовознавства, зокрема вивченням проблематики мовної взаємодії, а також її основних аспектів, таких як мовні контакти, двомовність та багатомовність, види мовної інтерференції.

Метою нашої статті є короткий огляд лінгвістичної літератури, пов'язаної з вивченням проблематики запозичених слів та інтернаціональної лексики. Основним завданням вважаємо аналіз співвідношення цих шарів лексики та їх взаємодію. Спробуємо також подати та проаналізувати численні визначення запозичених та інтернаціональних лексем.

У лінгвістичній літературі склалися два напрямки, які по-різному тлумачили співвідношення цих категорій слів. Представники першого напрямку не виділяють інтернаціональні слова з кола запозичень. М.М.Маковський [5, с.45] вважає, що різниця між ними полягає лише у способі їх розгляду: „... при аналізі “по вертикалі” ми маємо справу суто з запозиченнями, якщо ж розглядати їх “по горизонталі”, то перед нами інтернаціональні слова”.

Представники другого напрямку виступають проти ототожнення цих категорій слів, хоча й визнають, що інтернаціональні слова мають багато спільних рис із запозиченими. З зауваженням В.В.Акуленка, ці явища не можуть прирівнюватися одне до одного, тому що “інтернаціоналізми — об'єктивно

існуюча міжмовна категорія синхронії зі своїми специфічними характеристиками, а запозичення — це додаткова побудова дослідника, умовна для синхронії група фактів, що виділяються на основі інших, діахронічних критеріїв” [1, с.161].

Мовознавець також підкреслює, що у плані діахронії процеси інтернаціоналізації лексичного складу мови, тобто виникнення і розвитку в ній інтернаціоналізмів, не зводиться до процесу запозичення цією мовою слів інших мов. Інтернаціоналізми будь-якого типу з’являються в результаті цілого комплексу складних взаємопов’язаних процесів. Сама ж категорія інтернаціональної лексики не може впливати з умовної групи запозичених слів, але не збігається вона і з іншомовними словами. Вона має міжмовний характер, її не можна встановити шляхом аналізу лексики однієї мови. У рамках кожної мови інтернаціональні слова можуть належати як до “своїх”, так і до іншомовних слів.

Кількість спеціальних досліджень з питань встановлення суті інтернаціональної лексики не така вже й велика. Часто вважають, що більшість усіх інтернаціональних слів складається з наукових термінів. За визначенням О.С.Ахманової, інтернаціоналізмом називають “слово чи вираз, який належить до загального етимологічного фонду ряду мов, що є близькими за своїм походженням або схожими за своїм історичним розвитком” [2, с.180].

За Е.Свадостом, інтернаціоналізмами в лінгвістиці називаються слова, що є фонематичними і морфологічними варіантами слів мови-першоджерела, які розповсюдилися у неспоріднених мовах і мають у них однакове або схоже значення. При цьому дослідник вважає, що у процесі міжнародної мовної творчості об’єднання всіх багатств природних мов дасть сучасний їх синтез, а інтернаціональну лексику він розглядає як “процес усе більшого схрещування усіх мов, який завершиться їх злиттям у одну всесвітню мову” [7, с.199].

Часто під інтернаціоналізмами розуміють лексеми з повним або частковим збігом семантичної структури, що походять з одного етимологічного джерела і синхронно існують принаймні у трьох неспоріднених мовах. В.В.Дубічинський вважає, що інтернаціоналізмами можна назвати лексеми, які зустрічаються мінімум у двох і не тільки світових мовах, оскільки навіть за цих умов вони виконують функцію ототожнення лексичних одиниць, хоча ступінь їх інтернаціональності різний; він є тим вищий, чим більше мов включають дану лексичну одиницю у свій лексичний склад [3, с.21].

Інтернаціоналізмами іноді називають слова, які представлені у різних, але неспоріднених мовах, багато з цих слів походять з давніх мов — давньогрецької та латинської. Словники лінгвістичних термінів, як правило, визначають інтернаціоналізми як “слова спільного походження, що існують у багатьох мовах з тим самим значенням, але оформлені у відповідності з фонетичними та морфологічними нормами даної мови” [6, с.132]. Інший словник дає таке визначення даної категорії слів: ”Інтернаціоналізми — це слова, які збігаються за своєю зовнішньою формою (з урахуванням закономірних відповідностей звуків та графічних одиниць у конкретних мовах), зі змістом, що збігається повністю або частково; слова, що виражають поняття міжнародного характеру у галузі науки та

техніки, політики, культури, мистецтва і функціонують у різних, насамперед неспоріднених мовах” [4, с.197].

Як бачимо, існує багато визначень терміну “інтернаціоналізм”, але майже у всіх наведених визначеннях є спільні риси. По-перше, вони підкреслюють, що інтернаціоналізми походять з одного етимологічного джерела. По-друге, вказується на те, що ці слова характеризуються схожістю форми та значення. І, по-третє, звертається увага на те, що інтернаціоналізми функціонують у декількох, як правило, неспоріднених мовах.

Розглядаючи співвідношення запозичених та інтернаціональних слів можна сказати, що інтернаціональна лексика у широкому розумінні — це лексичні запозичення, а процес інтернаціоналізації у широкому розумінні можна розглядати як процес запозичення, оскільки, щоб стати надбанням декількох мов, необхідно бути запозиченими хоча б однією з них. Цей висновок дуже влучно виражає суть зв'язку між інтернаціональною та запозиченою лексикою. Якщо ж відділити проблему інтернаціоналізмів від проблеми запозичень, то можна сказати, що центр ваги першої лежить у майбутньому, а суть другої — у минулому, хоч це ні в якому разі не принижує її значення.

Література

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации словарного состава языка / В. В. Акуленко. — Харьков : Изд-во Харьковского ун-та, 1972. — 215 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. — М. : Советская энциклопедия, 1969. — 607 с.
3. Дубичинский В. В. Лексические параллели / В. В. Дубичинский. — Харьков : Харьковское лексикографическое общество, 1993. — 155 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. — М. : Советская энциклопедия, 1990. — 685 с.
5. Маковский М. М. К проблеме так называемой интернациональной лексики / М. М. Маковский // Вопросы языкознания. — М. : Изд-во АН СССР, 1960. — № 1. — С. 40 — 52.
6. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. — М. : Просвещение, 1976. — 543 с.
7. Свадост Э. П. Как возникает всеобщий язык / Э. П. Свадост. — М. : Наука, 1968. — 287 с.

Summary

The article deals with the theoretical analysis of the problem of interaction of lexical borrowings and the so-called international words. Several definitions of these phenomena are presented. Common features and differences between these groups of words are touched upon.